

Openingstekst:

(uit de derde acte van Vondels Gysbrecht van Aemstel)

O Kerstnacht, schooner dan de daegen,
hoe kan Herodes 't licht verdraegen,
dat in uw duisternisse blinckt,
en word geviert en aengebden?
Zijn hooghmoed luistert na geen reden,
hoe schel die in zijn ooren klinckt.

Hy pooght d'onnoosle te vernielen,
door 't moorden van onnoosle zielen,
en weckt een stad en landgeschrey,
in Bethlehem en op den acker,
en maeckt den geest van Rachel wacker,
die waeren gaet door beemd en wey;

(.....)

Lezing: Matteüs 2, 1-18

Toen Jezus geboren was, in Betlehem in Judea, tijdens de regering van koning Herodes, kwamen er wijzen uit het Oosten in Jeruzalem aan. Ze vroegen: 'Waar is de koning van de Joden die onlangs geboren is? Wij hebben namelijk zijn ster zien opgaan en zijn gekomen om Hem te aanbidden.' Koning Herodes schrok hevige toen hij dit hoorde, en heel Jeruzalem met hem. Hij riep alle hogepriesters en schriftgeleerden van het volk samen om aan hen te vragen waar de messias geboren zou worden. 'In Betlehem in Judea,' zeiden ze tegen hem, 'want zo staat het geschreven bij de profeet: "En jij, Betlehem in het land van Juda, bent zeker niet de minste onder de leiders van Juda, want uit jou komt een leider voort die mijn volk Israël zal hoeden.'" Daarop riep Herodes in het geheim de wijzen bij zich; hij wilde precies van hen weten wanneer de ster zichtbaar geworden was, en stuurde hen vervolgens naar Betlehem met de woorden: 'Stel een nauwkeurig onderzoek in naar het kind. Stuur mij bericht zodra u het gevonden hebt, zodat ook ik erheen kan gaan om het te aanbidden.' Nadat ze de koning hadden aangehoord gingen ze op weg, en nu ging de ster die ze hadden zien opgaan voor hen uit, totdat hij stil bleef staan boven de plaats waar het kind was. Toen ze de ster zagen, werden ze vervuld van diepe vreugde. Ze gingen het huis binnen en vonden het kind met Maria, zijn moeder. Ze wierpen zich in aanbidding voor het kind neer. Daarna openden ze hun kistjes met kostbaarheden en boden het geschenken aan: goud en wierook en mirre. En omdat ze in een droom de aanwijzing hadden gekregen dat ze niet naar Herodes terug moesten gaan, reisden ze via een andere route terug naar hun land. Nadat zij op die manier de wijk genomen hadden, verscheen er aan Jozef in een droom een engel van de Heer, die zei: 'Maak je gereed en vlucht met het kind en zijn moeder naar Egypte. Blijf daar tot ik je weer roep, want Herodes is naar het kind op zoek en wil het ombrengen.' Jozef maakte zich gereed en week nog diezelfde nacht met het kind en zijn moeder uit naar Egypte, waar hij bleef tot de dood van Herodes. Toen Herodes begreep dat hij door de magiërs misleid was, werd hij verschrikkelijk kwaad, en afgaande op het tijdstip dat hij van de wijzen had gehoord, gaf hij opdracht om in Betlehem en

wijde omgeving alle jongetjes van twee jaar en jonger om te brengen. Zo ging in vervulling wat gezegd is door de profeet Jeremia:

‘Er klinkt een stem in Rama, geweest en luid geklaag. Rachel beweent haar kinderen en wil niet worden getroost, want ze zijn er niet meer.’

Overweging

Misschien vraagt u zich wel eens af ‘wie of wat bepaalt welk deel uit die dikke bijbel krijgen we op deze zondag voorgeschoteld?’ Daarvoor worden in geloofsgemeenschappen doorgaans verschillende methodes gebruikt. Hier in de Ekklesia worden bijbelteksten gekozen die passen bij een door het team vieringen gekozen serie rond een bepaald thema. Een andere methode is een bepaald boek uit de bijbel van begin tot het eind doorwerken, iedere zondag een volgend hoofdstuk.

De methode die de meeste christelijke kerken volgen is het zogenaamde liturgisch leesrooster, met voor iedere zondag een lezing uit het OT, een psalm, een lezing uit Handelingen of de nieuwtestamentische brieven en een (evangelie)lezing uit één van de vier evangeliën. In een driejaarlijkse cyclus, respectievelijk A-, B- en C-jaar genoemd, wordt achtereenvolgens een heel jaar gelezen uit het evangelie van Mattheus, Marcus of Lucas. Bij bijzondere gelegenheden als kerst of de paastijd wordt ieder jaar uit het evangelie van Johannes gelezen. Dit leesrooster is ooit door de kerkvaders in de tweede eeuw ontwikkeld maar raakte rond de zesde eeuw in onbruik. Halverwege de vorige eeuw werd het in grote lijnen weer ingevoerd. En nu bestaat er zowel een katholieke, een protestante en een oecumenisch versie, die onderling maar heel weinig van elkaar verschillen.

Het vorige jaar las ik een boek van Alexander Shaia, een Amerikaanse geestelijke met een Libanese achtergrond, die zich ging afvragen hoe dit leesrooster is ontstaan en waarom uitgerekend voor deze volgorde van evangeliën is gekozen¹.

Voordat hij zich hiermee bezig ging houden had hij zich tijdens zijn studies antropologie en psychologie verdiept in allerlei veranderingsprocessen. Bij individuele mensen, maar ook in de samenleving. En hij herkende op een gegeven moment, zowel in sociale, psychologische als spirituele veranderingsprocessen, vier essentiële stadia. Als eerste het besef dat er iets essentieels verandert in de bestaande situatie. Dat kan een positieve ervaring zijn: een nieuwe relatie, een nieuwe baan, een religieuze ervaring. Maar kan ook negatief zijn: ziekte, een groot verlies, oorlog, geweld. Het leven verandert fundamenteel en men moet, met vallen en opstaan, zoeken naar een nieuwe levensrichting. Op een gegeven moment bereikt men een nieuw evenwicht, een moment van rust en zekerheid. Een rust en zekerheid echter die steeds weer opnieuw moet worden gerealiseerd in het leven van alledag. Ik schets enkele voorbeelden om deze verschillende fasen te illustreren. Je wordt ernstig verliefd: met deze persoon wil je de rest van je leven doorbrengen. Als dat gevoel wederzijds is volgt een periode van elkaar leren kennen, een tijd van begrip én onbegrip, die hopelijk leidt tot het moment dat je daadwerkelijk met elkaar verbindt, al dan niet gemarkeerd door een groot feest. Maar daarna begint het pas: met vallen en opstaan moet je leren wat liefde in goede én kwade dagen inhoudt.

Minder romantisch maar wel zeer actueel is het proces van oorlog naar vrede. Kijken we even naar Syrië. Het verdrijven van het misdadige regime van Assad was de aanleiding voor een jarenlange strijd om het volk van hem te bevrijden. In december was het zover, het regime was gevallen, Assad gevlucht. Een euforisch moment: nu zijn we vrij. Maar nu, enkele weken later, wordt al duidelijk dat met die herwonnen vrijheid de toekomst pas begint. Hoe gaan ze de bevrijding in het dagelijks leven vormgeven?

Ook in het verhaal van de drie wijzen kunnen wij de vier stadia van een veranderingsproces herkennen.

1

Alexander Shaia ‘the hidden power of the gospels’;

Om onbekende redenen gaan de wijzen op zoek naar een nieuw perspectief. Ze kennen de oude geschriften, zij weten wellicht van de belofte van de Eeuwige aan Jesaja van de komst van een wonderbare raadsman, een vredevorst én zij geloven in de voorspellende kracht van sterren. Vanuit hun achtergrond verwachten zij dat die bijzondere man van koninklijke bloede zal zijn en daarom melden zij zich bij Herodes. Die kan en wil hen niet verder helpen. Desondanks vinden zij deze bijzondere mens, hun verlangen wordt vervuld. Maar de vredevorst blijkt een hulpeloos kind en de ontmoeting met hem maakt hen tot totaal andere mensen. Zij beseffen dat het heil niet te verwachten is van machthebbers maar enkel van hen die kwetsbare en machteloze liefde uitstralen. De andere weg waarlangs zij terugkeren duidt op die diepgaande verandering van hun levensvisie.

Toen Alexander Shaia er steeds meer van overtuigd raakte dat ieder sociaal, psychologisch of spiritueel veranderingsproces vier stadia doormaakt: de wens tot verandering, een tijd van groei en strijd, het bereiken van een doel, en vervolgens de verandering van levenswijze, ging hij met die bril ook naar de vier evangeliën kijken.

Allereerst vroeg hij zich af hoe het kwam dat de synoptische evangeliën, dwz Mattheüs, Marcus en Lucas veelal dezelfde levensverhalen over Jezus vertellen maar in details van elkaar verschillen. Hem was bekend dat de verhalen over Jezus lange tijd alleen zijn doorverteld en pas veel later op schrift gesteld werden. Dat had tot gevolg dat die verhalen de kleur kregen van de groep waarin ze werden beluisterd. Het ging bij dit doorvertellen immers niet zozeer om het weergeven van de historische feiten van het leven van Jezus, maar men wilde, door het hervertellen van de verhalen, Jezus de Christus presenteren als de levende aanwezigheid van God in hun midden. Als bron van troost, bemoediging en inspiratie.

Vervolgens ontdekte Shaia dat in ieder evangelie één van de vier vragen van het veranderingsproces centraal staat. In het evangelie van Matteüs worstelen de joodse christenen met de vraag 'hoe om te gaan met grote veranderingen?' Matteüs schrijft voor Messiaanse Joden in Antiochië, enkele jaren na de vernietiging van de tempel van Jeruzalem. Hun spirituele basis is weggeslagen. Daarom spreekt hij over Jezus als de nieuwe tempel, en over de mens die door de heilige Geest ook zelf een goddelijke tempel is. Het is dus ook typisch Matteüs dat Jozef, in het evangelie van vandaag, door te luisteren naar een innerlijke stem, weet dat hij met Maria en het kind naar Egypte moet vluchten.

De christenen rond Marcus leven in Rome en worden door de Romeinen vervolgd en vermoord. Voor hen staat de vraag centraal: 'hoe gaan wij om met lijden?' Hoe houden wij pijn, wanhoop en twijfel vol? Veel verhalen van Marcus gaan daarom over storm en zee, symbolen voor sterke tegenkrachten. In het evangelie van Johannes herkende Shaia het stadium van de vervulling in de beschrijvingen van bijna mystieke ontmoetingen met Jezus als levende gestalte van God. Die momenten vinden vaak plaats in een tuin met paradijselijke trekken of op een feest.

Het vierde stadium, de terugkeer naar het dagelijks leven, ziet hij met name terug in het evangelie van Lucas. Centraal in dat evangelie staat dan ook het beeld van de weg. Volg in je dagelijks levensweg het voorbeeld van Jezus is de boodschap van Lucas.

Shaia vermoedt dat de kerkvaders uit de tweede eeuw zich bewust waren van de verschillende stadia van spirituele ontwikkeling toen zij hun liturgisch leesrooster samenstelden. En zij er daarom voor kozen om achtereenvolgens een jaar uit Mattheüs, uit Marcus en uit Lucas te lezen, met op ieder jaar terugkerende momenten gedeeltes van het evangelie van Johannes, als herbergen langs de levensweg of oases in de woestijn, waar je rust vindt en nieuwe kracht opdoet.

Deze cyclus van drie jaar wordt steeds herhaald. Omdat zich ook in het leven van mensen steeds weer nieuwe situaties voordoen die vragen om verandering, andere keuzes en handelingsperspectieven. Oog hebben voor die onderscheiden thema's in de verschillende evangeliën kan ons dan helpen daarin antwoorden te vinden als wij voor dezelfde levensvragen staan.

Keren we nog even terug naar het evangeliëverhaal van vandaag. De wijzen zochten naar iemand die hen een nieuwe kijk op hun leven kon geven. Ze legden een lange weg af en bereikten hun doel. Het verandert hun leven. Door hen wordt ook Herodes geconfronteerd met een nieuwe situatie. Hij weigert echter om enige verandering in zijn leven toe te laten. Hij verzet zich en probeert met alle macht en geweld zijn positie te handhaven. Met dramatische gevolgen. Hij ziet er geen been in om alle kleine kinderen te vermoorden om die ene te vernietigen die hem later mogelijk van de troon zou kunnen stoten. Dit lezend vraag je je af wat het verschil is tussen toen en nu. Opnieuw immers probeert in Israël een heerser zijn eigen positie zeker te stellen door duizenden kinderen te vermoorden. Weer het gewelddadig machtsmisbruik dat ook Vondel in zijn kerstlied aan de kaak stelde.

De wijzen uit het evangelie hebben, althans voor korte tijd, de wrede plannen van Herodes uit kunnen stellen, door op hun terugreis niet naar hem terug te keren maar een andere weg in te slaan. Laten we hopen en bidden dat ook in onze tijd 'wijzen uit het oosten' geraakt worden door de liefde van en voor kwetsbare en machteloze kinderen. En andere wegen inslaan. Niet de weg van macht en geweld, maar van gerechtigheid en vrede.

Slottekst: (uit de derde acte van Vondels Gysbrecht van Aemstel)
(....)

Zoo velt de zein de korenaiaren.
Zoo schud een buy de groene blaeren,
wanneer het stormt in 't wilde woud.
Wat kan de blinde staetzucht brouwen,
wanneerze raest uit misvertrouwen!
Wat luid zoo schendigh dat haer rouwt!

Bedruckte Rachel, schort dit waeren:
uw kinders sterven martelaeren,
en eerstelingen van het zaed,
dat uit uw bloed begint te groeien,
en heerlijk tot Gods eer zal bloeien,
en door geen wreedheid en vergaet.

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeiden.nl
info@ekklesialeiden.nl